

ПРОКУРАТУРА ХОДИМЛАРИНИНГ МАСОФАВИЙ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШДА ТЬЮТОРЛИК ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

А.Е.Ибраймов – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори

Бош прокуратура Академияси

Таянч сўзлар: масофавий ва аралаш малака ошириш, тьюторлик фаолияти, тамойиллар, функциялар, самарадорлик.

Ключевые слова: дистанционное и смешанное повышение квалификации, деятельность тьютора, принципы, функции, эффективность.

Key words: distance and mixed professional development, tutor's activities, principles, functions, efficiency.

Тьюторлик фаолияти ҳозирги кунда кўпчиликка янги тушунча сифатида кўринмокда, аслида тьюторлик фаолияти янги тушунча ёки касб эмас. Тарихий манбаларга назар ташлайдиган бўлсак, тьюторлик фаолияти бир неча асрлардан буён таълим бериш маданияти билан биргаликда алоҳида маданият сифатида шаклланиб келган ва асрлар давомида ривожланишида унинг таълим-тарбия жараёнидаги роли ҳам ўзгариб борган.

Мавжуд адабиётларда тьюторлик фаолиятининг ривожланиши куйидаги асосий босқичларга ажратилган [5].

XVI асргача. Тьюторлик фаолияти таълим олувчиларнинг мустақил ўқишларига кўмаклашувчи сифатида;

XVI–XIX асрлар. Тьюторлик фаолияти инглиз университети тизимида расмий тан олинган қисми сифатида;

XIX–XX асрлар. Тьюторлар ва китобларни асосий билим манбаи деб билиш мумкин бўлган вақтлар;

XXI аср. Тьютор янги касб сифатида: ўқитувчи функциясини ўзгартириш, кенгайтириш ва янги лавозим мажбуриятини белгилаш.

Шунингдек, айрим манбаларда тьюторлик фаолияти XII асрдаги Европа университетлари, жумладан Оксфорд, Кембриж университетлари тарихи билан чамбарчас боғлиқлиги ва Буюк Британияда шакланганлиги таъкидланган [4].

Мавжуд адабиётларда бир қатор олимлар ва бошқа мутахассислар томонидан тьютор сўзига таъриф берилганлигини кўриш мумкин. Жумладан, Т.И.Конянина томонидан «**тьютор** – бу мустақил билим олиш жараёнига, яқка тартибдаги таълимга оид изланишга кўмаклашувчи, қўллаб-қувватловчи, индивидуал таълим лойиҳалари ва дастурларини ишлаб чиқиш ва амалга оширишни қўллаб-қувватловчи» [2], С.А.Щенников томонидан «**тьютор**» ўқитувчи-консультант сифатида – таълим ва мустақил таълим олишни ташкил этувчи мутахассис» [6], Т.М.Ковалева томонидан «**тьютор** – бу индивидуаллаштириш тамойили асосида ишловчи ва индивидуал таълим дастурини тузиш ва амалга оширишга кўмаклашувчи алоҳида педагог» [3] деган фикрлар билдирилган.

Олимлар ва соҳа мутахассислари томонидан тьютор ҳақида турлича таърифлар берилганлигига қарамадан, кўпчилик томонидан ҳозирги кунда жaxon микёсида ҳамда амалиётда кенг тарқалган Т.М.Ковалёвнинг **тьюторлик – бу педагогик кўмаклашишнинг алоҳида тури – у очик таълим жараёнида ўқувчини индивидуаллаштириш жараёнига кўмаклашишдир, деган фикрини қўллаб-қувватлаш мумкинлиги алоҳида қайд этилганлигини** кўриш мумкин.

Тьютор тушунчаси бўйича республикамизда ҳам илмий тадқиқот ишлар мавжуд бўлиб, соҳа олимлари сифатида А.Аскарлов, А.Ибраймов ишларида «**Тьютор** (ўқитувчи-консультант) – масофадан малака ошириш ўқув жараёнида тегишли ўқув модули бўйича тингловчилар фаолиятини мувофиқлаштирувчи ва бошқарувчи, методик ёрдам кўрсатувчи, ўқиш ва билиш назоратини амалга оширувчи ҳисобланиши» таъкидланган [1].

XXI асрда таълим жараёнида масофавий ўқитиш технологияларидан кенг фойдаланаётган бир вақтда, тьюторлик фаолияти ҳар қачонгидан ҳам

долзарб бўлиб бормокда. Сабаби, «синф-дарс» шаклида таълим олувчилар бевосита ўқитувчи раҳбарлигида таълим олади ва асосан ўқитувчи томонидан ўргатилган билимларни ўзлаштиради. Масофавий ўқитиш технологияларидан фойдаланган ҳолда таълим олиш эса, асосан индивидуал таълим олишга олиб келади ва бу ерда албатта индивидуал таълим олувчига маслаҳатчи, йўл-йўриқ кўрсатувчи зарур бўлади. Бу вазифани эса, албатта **тьютор бажаради.**

Мазкур мақолада прокуратура ходимларининг малакасини ошириш курсларини масофавий ва аралаш шаклларда ташкил этишда тьюторлик фаолиятини амалга ошириш масалалари ёритилган.

Прокуратура органлари ходимларининг масофавий ва аралаш шаклда малакасини оширишнинг мақсади – тингловчиларга асосий иш жойидан ажралмаган ёки қисман ажралган ҳолда, конунчиликдаги янгиликлар мазмун-моҳиятини етказиш, прокурор-тергов фаолиятининг илгор ютуқларини ўргатиш, фаолият учун зарур бўлган касб маҳоратини такомиллаштириш, шунингдек, тизимли камчиликларни бартараф қилиш кўникмаларини шакллантиришдан иборат. Тьютор фаолиятининг **мақсади эса** – масофавий ва аралаш малака оширишда тегишли ўқув модули бўйича тингловчилар фаолиятини мувофиқлаштириш, қўйилган таълим мақсадларига йўналтириш, назорат қилиш ва назорат топшириқларини баҳолаш, методик ёрдам кўрсатиш, кўмаклашиш ҳамда ўқув-методик материаллар ишлаб чиқишдан иборат.

Масофавий ва аралаш малака ошириш жараёнида тьютор фаолиятининг **вазифалари ҳам мавжуд бўлиб, уларни** қуйидагича ифодалаш мумкин:

тингловчиларнинг касбий эҳтиёжларидан келиб чиқиб, ҳуқуқни қўллаш амалиётидаги мавжуд тизимли муаммо ва камчиликларни бартараф этиш мақсадида ва бошқа долзарб масалалар бўйича ўқув материаллари ишлаб чиқиш ҳамда ўқув порталига жойлаштириш;

тингловчиларнинг асинхрон режимида мустақил таълим олишини қўллаб-қувватлаш, синхрон ва контакт-сессия машғулотларини олиб бориш, ўқув фаолиятини назорат қилиш, назорат топшириқларини ҳолислик билан баҳолаш ва уларга зарур ҳолларда асосланган изоҳлар ёзиш;

рақамлаштирилган таълим муҳитида тингловчиларнинг билим ва кўникмаларини диагностика қилиш, улар томонидан билдирилган талаб ва тақлифлар асосида индивидуал таълим траекториясини шакллантириш ва уларнинг мустақил равишда узлуксиз малака оширишига кўмаклашиш;

тингловчиларнинг касбий эҳтиёжларини қондиришга йўналтирилган ўқув дастурларини мустақил танлаш имкониятини яратиш.

Прокуратура органлари ходимларининг малакасини масофавий ва аралаш шаклларда ташкил этишда тьюторлик фаолияти қуйидаги асосий тамойиллари асосида амалга оширилиши мумкин:

очиклик – масофавий ва аралаш малака ошириш жараёнида рақамли технологиялар ва замонавий ахборот-коммуникация технологияларидан кенг фойдаланган ҳолда таълим жараёнининг очиклиги таъминланиши;

вариативлик – тингловчиларнинг салоҳияти, иш тажрибаси, касбий эҳтиёжлари, индивидуал касбий

ривожланиш траекториясига мос бўлган табақалашган малака ошириш дастурлари асосида таълим олиш имкони мавжудлиги;

мослашувчанлик – тингловчиларга қулай жой ва қулай шароитда, қулай вақтда масофавий малака ошириш ва тьюторлик фаолияти хизматларидан мунтазам фойдаланиш имкониятининг яратилиши;

узлуксизлик – мустақил равишда масофавий малака ошириш орқали таълим олишнинг изчиллиги, узлуксизлиги ва тингловчиларнинг асосий иш жойидан ажралмаган ҳолда касбий фаолияти узлуксизлигини таъминлашга эришилганлиги;

индивидуал ёндашув – ҳар бир тингловчининг алоҳида муаммоларини ўрганиш ва уларга индивидуал методик ёрдам кўрсатиш ишларининг амалга оширилиши;

индивидуаллаштириш – таълим жараёни рақамлаштириш орқали тингловчиларнинг касбий эҳтиёжлари асосида индивидуал таълим траекторияси асосида узлуксиз малака оширишга имконият яратилганлиги.

Анъанавий малака ошириш жараёнида профессор-ўқитувчиларнинг кўникмаларига айрим талаблар қўйилганлиги каби, масофавий ва аралаш малака ошириш жараёнида ҳам тьюторлар қуйидагича каби кўникмаларга эга бўлиши лозимлигини таъкидлаш мумкин:

рақамлаштирилган таълим муҳитида тингловчиларнинг билим ва кўникмаларини, шу жумладан, тизимли таҳлил ва танқидий фикрлаш, шахсий ва ишчанлик сифатларини ривожлантиришга қаратилган фаолиятни амалга ошириш;

прокуратура органларида соҳавий фаолият хусусиятларини инобатга олган ҳолда масофавий ва мустақил таълим олиш учун электрон таълим ресурсларини замонавий ахборот-коммуникация технологиялари асосида ишлаб чиқиш ва мунтазам равишда такомиллаштириш;

тингловчиларнинг касбий эҳтиёжларини қондиришга йўналтирилган вариатив ўқув дастурларини ишлаб чиқиш ва уларни мустақил танлаш орқали ўзлаштириш имкониятини яратиш;

тингловчиларнинг билим ва кўникмаларини диагностика қилиш, талаб ва таклифлари асосида индивидуал таълим дастурини лойиҳалаш ва уларнинг узлуксиз малака оширишга қўмаклашиш;

видеоконференцалоқа ва бошқа замонавий ахборот-коммуникация технологияларини қўллаш орқали машғулотларни инновацион педагогик технологиялар асосида олиб бориш ҳамда назария билан амалиётнинг мустақам интеграциясини таъминлаш.

Мазкур кўникмаларга тьюторларнинг эга бўлиши масофавий ва аралаш малака ошириш курсларининг самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

Шунингдек, масофавий ва аралаш малака ошириш курсларда тьюторларнинг қуйидагича ҳуқуқлари ва мажбуриятларини белгилаш мумкин:

масофавий ва аралаш малака ошириш курслари ўқув жараёнида такомиллаштириш бўйича таклифлар киритиш;

ўқув жараёнида юзага келган ташкилий муаммоли вазиятлар, техник ноқулайликлар юзасидан таклифлар бериш ва эътирозлар билдириш;

ўқув жараёнида фаол иштирок этган тингловчиларнинг алоҳида рўйхатини юритиш ва уларни ўрнатилган тартибда рағбатлантириш учун таклифлар тақдим этиш;

тингловчиларнинг касбий эҳтиёжлари, муаммо-

Адабиётлар

1. Асқаров А.Д. Масофавий ўқитиш таълим шаклининг ривожланиш босқичлари ва моделлари. // Замонавий таълим 2015, 10. 59-65-б.
2. Канянина Т.И. Роль тьютора в повышении ИКТ — компетентности педагогов: URL: <http://msk.ito.edu.ru/section/61/2974>.

ларини ўрганиш орқали мажбурий ва танлов модуллар мазмунини ишлаб чиқиш ва ўқув порталига сифатли жойлаштириш ҳамда мунтазам такомиллаштириб бориш;

таълим жараёнига рақамли технологиялар ва замонавий ахборот-коммуникация технологияларини кенг жорий этиш орқали назария ва амалиётнинг ўзаро уйғунлигини таъминлаш;

ўқув машғулотларини илғор педагогик технологиялар асосида олиб бориш ҳамда узлуксиз малака ошириш шакллари жорий этиш;

модул доирасида тингловчиларнинг ўқув фаолиятини кузатиш ва назорат ишларини белгиланган муддатларда баҳолаш ва натижаларини таҳлил қилишдан иборат.

Масофавий ва аралаш малака ошириш курсларда тьюторлик фаолиятини ташкил этиш эса қуйидагича бўлиши мумкин, Жумладан, тингловчиларнинг касбий эҳтиёжларини, диагностика ўтказиш орқали уларнинг билим ва кўникмаларидаги бўшлиқларни, ҳуқуқни қўллаш амалиётидаги мавжуд тизимли муаммо ва камчиликлар ҳамда долзарб масалаларни аниқлаш жараёнида фаол иштирок этиш, тингловчиларнинг индивидуал таълим дастурларини ишлаб чиқиш ва узлуксиз мустақил малакасини оширишга қўмаклашиши, шунингдек, тегишли фаолият йўналишлари бўйича мажбурий ва ихтиёрий (электив) ўзлаштиришга мўлжалланган модулларнинг ўқув-методик материалларини тайёрлаш ва ўқув порталига жойлаштириш ишларини бажаради.

Мазкур жойлаштирилган ўқув-методик материалларни асинхрон режимда мустақил равишда ўзлаштирилишини қўллаб-қувватлайди, тингловчиларнинг фаолиятини мувофиқлаштиради, мақсадга йўналтиради ва малака ошириш жараёнида юзага келадиган қийинчиликларни мустақил енгиб ўтишга ўргатади ва тегишли йўл-йўриқлар кўрсатади. Синхрон машғулотларини эса реал вақт режимида интерфаол шаклда ташкил этиш ва унда тингловчиларнинг ўқув фаолиятини таҳлил қилади, назорат топшириқларини баҳолаш ва топшириқни бажаришда йўл қўйилган камчиликлар ёки ютуқлари бўйича изоҳлар ёзиш ишларини амалга оширади.

Амалий машғулотларни эса Бош прокуратура Академиясининг аудиториялари, имитацион суд мажлисларини ўтказиш зали, тир, криминалистика полигони, моделлаштириш ва симуляция маркази, ситуацион ва симуляциявий машғулотлар ўтказиш учун махсус жиҳозланган хоналарда амалий хусусиятга эга бўлган машғулотлар шаклида ташкил этилади.

Шунингдек, масофавий ва аралаш малака ошириш курсларидан ташқари, прокуратура органлари ходимларининг яшаш ва иш жойларида кундалик малака оширишлари учун Академиянинг расмий веб-сайти, ижтимоий тармоқлар орқали аниқ мақсадга йўналтирилган информал таълим шакллари ташкил этиши мумкин.

Хулоса сифатида шуни айтиш мумкинки, прокуратура органлари ходимларининг малакасини оширишнинг масофавий ва аралаш шаклларида тьютор фаолиятини ташкил этишда тьюторлик фаолиятининг мақсади ва вазифаларини ҳамда унинг кўникмасига қўйиладиган талабларни белгилаш, тьюторлик фаолиятининг тамойиллари, ҳуқуқлари, мажбуриятлари, асосий функциялари ҳамда уларнинг фаолиятини ташкил этиш масалалари аниқ белгиланиши зарур. Бу ўз навбатида тьюторлик фаолиятининг самарали амалга оширилишига хизмат қилади.

3. Ковалева Т.М. Практика работы с процессом индивидуализации: сборник научных трудов по материалам IV Всероссийской научной тьюторской конференции. -Томск: 2000. –С.49–53.
4. Ковалева Т.М., Кобыща Е.И., Попова (Смолик) С.Ю., Теров А.А., Чередилина М.Ю. Профессия «тьютор». М.-2012. -Тверь: «СФК-офис». –С.246.
5. Лях А.Ю. Развивающий потенциал тьюторских технологий в системе обучения старших школьников. // “Образование и наука”. 2013. № 10. -С. 37-51.
6. Щенников С.А Открытое дистанционное образование. -М.: “Наука”, 2002. -С. 527.

РЕЗЮМЕ

Мазкур мақолада прокуратура органлари ходимларининг малакасини оширишни масофавий ва аралаш шаклларда тьюторлик фаолиятини ташкил этишининг ўзига хос хусусиятлари ва талаблари ёритилган.

РЕЗЮМЕ

В статье освещены особенности и требования к организации работы тьютора в процессе повышения квалификации в органах прокуратуры в дистанционной и смешанной форме.

SUMMARY

The article highlights the features and requirements for the organization of the tutor's work in the process of professional development in the prosecutor's office in remote and mixed forms.

ЮҚОРИ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИ ОНГИДА ЖАҲОЛАТГА ҚАРШИ КУРАША ОЛИШ ТАФАККУРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ОИЛА ВА МАКТАБ ҲАМКОРЛИГИ

М.Р.Исақулов – катта ўқитувчи

Жиззах давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: оила, мактаб, онг, тафаккур, жаҳолат, маърифат, таълим, ривожланиш, тарбия, миллий тарбия, миллий онг, насихат.

Ключевые слова: семья, школа, сознание, мышление, невежество, просвещение, образование, развитие, воспитание, национальное воспитание, просвещение, национальное сознание, совет.

Key words: family, school, consciousness, cognition, ignorance, enlightenment, education, development, upbringing, national education, national consciousness, advice.

Ўзбекистон Республикаси ёшлар тарбиясини давлат сиёсати даражасига олиб чиқди. Шу ўринда Ўзбекистон Республикасининг Қонунчилик палатаси томонидан 2016 йил 12 августда Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида қонуннинг қабул қилиниши ва “Ўзбекистон Республикаси халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси”нинг ҳаётга татбиқ этилиши ушбу сиёсатининг айнан ёшлар фаолиятига йўналтирилганлиги билан аҳамиятлидир. Уларда берилган вазифалардан келиб чиққан ҳолда юқори синф ўқувчилари онгида жаҳолатга қарши кураша олиш тафаккурини ривожлантириш бугунги куннинг асосий вазифаларидан бири сифатида долзарб масала, деб эътироф этиш мумкин.

Юқори синф ўқувчилари онгида жаҳолатга қарши кураша олиш тафаккурини ривожлантиришда уммутаълим мактаблари фаолияти билан чекланиб қолиш мумкин эмас. Шунинг учун ҳам бу масала ечимига оилани қўйиш мақсадга мувофиқдир. Оила ва мактаб ҳамкорлиги тизимини йўлга қўйишда ҳар бир юқори синф ўқувчисининг шахсига ҳурмат билан ёндашиш зарур. Чунки ҳар бир юқори синф ўқувчисининг оиласи ўзига хос тарзда шакллانган. Оиланинг ўзига хослиги унга берилган таърифда ҳам ўз аксини топган.

Оила – одамларнинг табиий, иқтисодий, ҳуқуқий, маънавий муносабатларига асосланган ижтимоий бирлигидир [1,3].

Демак, оила бир маънавий тизимлиги билан характерланар экан, биз ҳам унга уйғунлаштирилган ҳамкорликни таклиф этишимиз фойдадан холи бўлмайди. Маълумки, оила асосан миллий тарбияга суянган ҳолда ўз аъзоларинининг онги ва тафаккурини ривожлантириб, тарбиялаб боради. Шунинг учун ҳам бу ҳамкорлик тизимида қуйидагиларга эътиборни қаратишни мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз. Булар:

- ота –боболаримиз турмуш тарзи;
- миллий кадриятларимиз;
- миллий урф – одатларимиз;
- миллий-маънавий бойликларимиз;
- миллий маданиятимиз;
- миллий ғуруримиз;
- миллий ифтихорларимиз;
- миллий онг;
- миллий психология қабила.

Биз юқори синф ўқувчилари онгида жаҳолатга қарши кураша олиш тафаккурини ривожлантиришда

юқорида санаб ўтилган жиҳатларни таркиб топтиришимиз учун таълим -тарбия жараёнига оила ва мактаб ҳамкорлиги асосида ўқувчилар онги ва тафаккурини ривожлантириш мумкин.

Республикаимизнинг Президенти Шавкат Мирамонович Мирзиёев ташаббуси билан 2021 йилни “Ёшларни қўллаб қувватлаш ва аҳоли саломатлигини мустаҳкамлаш йили” деб эълон қилиниши мактаб ва оиланинг ҳамкорлигини таъминлашда муҳим асос бўлиб хизмат қилади.

Бугунги кунда юқори синф ўқувчиларини билимли, салоҳиятли, иқтидорли қилиб тарбиялашда уларнинг онги ва тафаккурини ривожлантириш керак. Бундай ҳислатларни ривожлантириш учун оила ва мактабнинг ҳамкорлиги бекиёс аҳамиятга эга. Мактаб билан оила ўртасидаги мукамал тарзда тузилган ҳамкорлик, юқори синф ўқувчиларини онги ва тафаккурини ривожлантиришда муҳим аҳамият касб этишини эътиборга олган педагогик жамоа ҳар бир ота – оналарни педагогик билимлар билан қуроллантириши мазкур тизим фаолиятига ижобий таъсир этади.

Шунинг учун ҳам педагоглар, ота-оналарга бола тарбиясида нималарга эътибор қаратиши кераклиги борасида педагогик тавсиялар бериб бориши бу тизимнинг самарали иш юритишига замин тайёрлайди.

Ота-оналар юқори исинф ўқувчилар психологиясини билишадими? Ота-оналар ўз болаларининг майли, кизиқиши, эҳтиёжлари билан кизиқиб кўришганми? Мактаб ўқитувчисидан ўз фарзанди тўғрисида маълумотлар олиб турганми? Ҳар бир ота-она ўқитувчиси ўтказган тадбирларда фаол иштирок этганми? - деган саволларга тўлиқ жавоб бера оладиган бўлсагина ўз фарзандларини маънан юксак шахс қилиб тарбиялашлари мумкин. Акс ҳолда, эса тарбияси оғир болаларни ҳам учратишимизга тўғри келиб қолади. Бундай ҳолат ўқитувчиларга алоҳида масъулият юклайди.

Мактаб ва оила ҳамкорлиги жараёнларида қиз болалар тарбиясига ҳам алоҳида эътибор қаратилади. Ширин сўзлик, самимийлик, сермулоҳазалик, гўзал ҳулқ, яхши муомала, саронжом-саришталик қиз боланинг кўркидир. Унинг кўркига кўрк қўшувчи, одамийлик фазилатларини таркиб топтириб боровчи ота-онадир. Ота-онанинг панд-насихатларини диллари-га жо қилган йигит-қизлар ҳаётда қоқилмайдилар, қийинчиликларга сабрли, бардошли бўладилар. Уларнинг келгуси ҳаёт йўллари ҳам порлоқ бўлади.